

УДК 338.43:504.03

А. Д. Огієнко,
аспірант кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Державний біотехнологічний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-6636-7479>

DOI: 10.32702/2306-6792.2025.8.194

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ВИРОБНИКІВ

A. Ohienko,
Postgraduate student of the Department of Finance, Banking and Insurance,
State Biotechnological University

METHODOLOGICAL APPROACHES TO DETERMINING THE LEVEL OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT AGRICULTURAL PRODUCERS

У статті розглянуто теоретико-методичні засади визначення рівня стійкого розвитку сільськогосподарських підприємств в умовах сучасних викликів та трансформацій аграрного сектору. Обґрунтовано необхідність застосування комплексного підходу до оцінювання стійкості аграрного виробника, що охоплює економічні, екологічні та соціальні аспекти його функціонування. З урахуванням специфіки сільськогосподарського виробництва запропоновано методику інтегральної оцінки сталого розвитку, яка базується на нормалізації ключових показників та зваженому їх поєднанні в єдиний індекс.

У межах дослідження розроблено систему показників, яка включає: рентабельність виробництва, енергоємність на одиницю площі та рівень середньої заробітної плати. Застосовано вагові коефіцієнти для кожної складової сталого розвитку: економічна — 0,4; екологічна — 0,3; соціальна — 0,3. Методичний підхід дозволяє класифікувати підприємства за рівнем стійкості (низький, середній, високий), що є практично значущим для ухвалення стратегічних управлінських рішень.

Отримані результати мають прикладне значення для аграрних менеджерів, розробників стратегій регіонального розвитку, а також можуть бути використані в подальших наукових дослідженнях щодо безпекових, ресурсних і соціальних детермінант сталого розвитку аграрного сектору України.

In the current context of martial law, global challenges and structural transformation of Ukraine's economy, including the agricultural sector, it is particularly important to formulate strategies for the long-term and balanced development of agricultural enterprises. Ensuring the sustainability of agricultural production is critical both in terms of food security and in the context of rational use of natural resources and preservation of the social environment in rural areas.

The article considers the theoretical and methodological foundations for determining the level of sustainable development of agricultural enterprises in the context of modern challenges and transformations of the agricultural sector. The necessity of applying an integrated approach to assessing the sustainability of an agricultural producer, covering the economic, environmental and social aspects of its functioning, is substantiated. Taking into account the specifics of agricultural production, the author proposes a methodology for an integrated assessment of sustainable development based on the normalization of key indicators and their weighted combination into a single index.

The study developed a system of indicators, which includes: profitability of production, energy intensity per unit area and the level of average wages. The weighting coefficients for each component of sustainable development are applied: economic — 0.4; environmental — 0.3; social — 0.3. The methodological approach allows to classify enterprises by the level of sustainability (low, medium, high), which is practically significant for making strategic management decisions.

The obtained results are of practical importance for agricultural managers, developers of regional development strategies, and can also be used in further research on security, resource and social determinants of sustainable development of the agricultural sector of Ukraine.

Ключові слова: стійкий розвиток, аграрне підприємство, оцінювання, методичний підхід, інтегральний показник, сталий розвиток.

Keywords: sustainable development, agricultural enterprise, assessment, methodological approach, integral indicator, sustainable development.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

У сучасних умовах воєнного стану, глобальних викликів і структурної трансформації економіки України, зокрема аграрного сектору, особливої актуальності набуває формування стратегій довгострокового і збалансованого розвитку сільськогосподарських підприємств. Забезпечення стійкості аграрного виробництва є критично важливим як з огляду на продовольчу безпеку держави, так і в контексті раціонального використання природно-ресурсного потенціалу та збереження соціального середовища на сільських територіях.

Разом із тим, на практиці досі відсутній єдиний підхід до комплексної оцінки рівня стійкого розвитку сільськогосподарських підприємств, що унеможливує системний моніторинг, діагностику ризиків та ефективне управління розвитком. Наукова спільнота наголошує на необхідності об'єднання економічних, екологічних та соціальних критеріїв у межах уніфікованої системи індикаторів, здатної відображати реальний стан агропідприємств з точки зору їх здатності до стабільного функціонування в динамічному середовищі.

Відтак, актуальним науковим завданням є розробка обґрунтованого методичного підходу до оцінювання рівня стійкого розвитку аграрних виробників, який би дозволив забезпечити об'єктивну оцінку поточного стану, виявити проблемні зони, сформулювати пріоритети стратегічного управління та посилити адаптаційний потенціал підприємств в умовах нестабільності.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблематика стійкого розвитку сільськогосподарських підприємств є предметом чис-

ленних наукових досліджень, які охоплюють теоретичні засади, методичні підходи до оцінювання та практичні аспекти впровадження концепції сталого розвитку в аграрному секторі.

Науковці О. І. Лема, О. А. Матковський, О. Р. Коваль та І. В. Сярий досліджують стан та перспективи впровадження концепції сталого розвитку в діяльність аграрних підприємств України. Автори розглядають ресурсні, економічні, правові та соціальні фактори, що впливають на розвиток цих підприємств, та пропонують рекомендації для держави та аграрних підприємств щодо інтеграції принципів сталого розвитку в їхню діяльність [5].

Дослідники С. А. Кравченко та А. М. Малік обґрунтовують правомірність використання конкретних методів оцінки рівня розвитку суб'єктів аграрного підприємництва. Вони акцентують увагу на розкритті власної моделі оцінки рівня розвитку та адаптації суб'єктів аграрного підприємництва до ринку, що має практичне значення для аналізу та прогнозування показників розвитку аграрного підприємництва [4].

А. О. Гуторов розглядає методичні засади оцінювання рівня сталості розвитку аграрного сектору економіки, акцентуючи увагу на необхідності врахування специфіки аграрного виробництва та пропонуючи підходи до оцінки, які поєднують економічні, екологічні та соціальні аспекти [2].

О. Г. Михайленко аналізує теоретичні аспекти сталого розвитку сільського господарства, розглядаючи основні напрями сучасної наукової думки щодо сутності поняття "сталий розвиток сільського господарства" та його складових елементів, визначає фактори впливу та умови сталого розвитку галузі [7].

Ю. В. Самойлик досліджує концептуальні підходи до визначення сутності поняття "ста-

Таблиця 1. Інтегральна оцінка рівня стійкого розвитку
(дані умовні)

Підприємство	Рентабельність (%)	Енергоємність (кВт/га)	Середня зарплата (грн)	Рентабельність (норм)	Енергоємність (норм)	Зарплата (норм)	Інтегральний індекс
А	12,5	300	14500	0,722	0,909	0,869	0,833
Б	8,0	450	9800	0,258	0,227	0,098	0,194
В	15,2	280	15300	1,0	1,0	1,0	1,0
Г	5,5	500	9200	0,0	0,0	0,0	0,0
Д	9,8	420	10100	0,443	0,364	0,148	0,318

лий розвиток" з урахуванням особливостей сільського господарства, виявляє вплив чинників глобального середовища на управління сталим розвитком сільськогосподарських підприємств та формулює принципи управління цим процесом [10].

Загалом, аналіз наукових публікацій свідчить про значний інтерес дослідників до проблеми стійкого розвитку сільськогосподарських підприємств, проте існує потреба в подальшому вдосконаленні методичних підходів до оцінювання рівня стійкості розвитку з урахуванням специфіки аграрного сектору та сучасних викликів.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є теоретичне обґрунтування та розробка прикладного методичного підходу до оцінювання рівня стійкого розвитку сільськогосподарських підприємств, який враховує взаємозалежність економічних, екологічних та соціальних факторів, що визначають їх здатність до тривалого, збалансованого функціонування в умовах зовнішніх і внутрішніх викликів.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Сучасні трансформаційні процеси в аграрному секторі України вимагають перегляду традиційних моделей господарювання на користь довгострокових стратегій розвитку, що базуються на принципах сталості. Концепція стійкого розвитку набуває все більшого значення в умовах необхідності забезпечення продовольчої безпеки, збереження навколишнього середовища та соціальної стабільності на сільських територіях [1, с. 58—59; 9, с. 96—98]. Разом із тим, існує дефіцит єдиних методичних підходів до кількісного визначення рівня стійкого розвитку сільськогосподарських виробників, що ускладнює прийняття ефективних управлінських рішень.

Сталий розвиток як категорія поєднує економічні, екологічні та соціальні аспекти. У кон-

тексті аграрного виробництва він передбачає не лише економічну ефективність, а й збереження природно-ресурсного потенціалу та забезпечення соціальної відповідальності перед працівниками і громадою.

Відомими є наступні підходи до оцінювання стійкого розвитку підприємств [2, с. 6—8]:

1) індикативний — базується на системі показників;

2) інтегральний — через зведення до єдиного узагальнюючого показника;

3) сценарний і експертний — орієнтований на прогнозування розвитку підприємства в умовах невизначеності.

Багатовекторність цілей сталого розвитку потребує комплексного підходу до його оцінювання з врахуванням специфіки галузі.

Нами пропонується методика оцінювання рівня стійкого розвитку сільськогосподарських підприємств, яка базується на поетапному підході.

1 етап — формування системи показників, що охоплюють:

— економічну підсистему (рентабельність, фондівдача, продуктивність праці);

— екологічну підсистему (енергоємність виробництва, використання добрив, відновлення ґрунтів);

— соціальну підсистему (середня заробітна плата, стабільність зайнятості, рівень соціального забезпечення).

2 етап — нормалізація показників — через приведення до єдиної шкали від 0 до 1.

3 етап — розрахунок інтегрального показника для кожного підприємства за формулою середньозваженого значення:

$$IR_i = \sum_{j=1}^n w_j \cdot N_{ij}$$

Де IR_i — інтегральний рівень стійкості для i -го підприємства,

W_j — ваговий коефіцієнт показника (визначається експертно або методом ентропії),

N_{ij} — нормалізоване значення j -го показника.

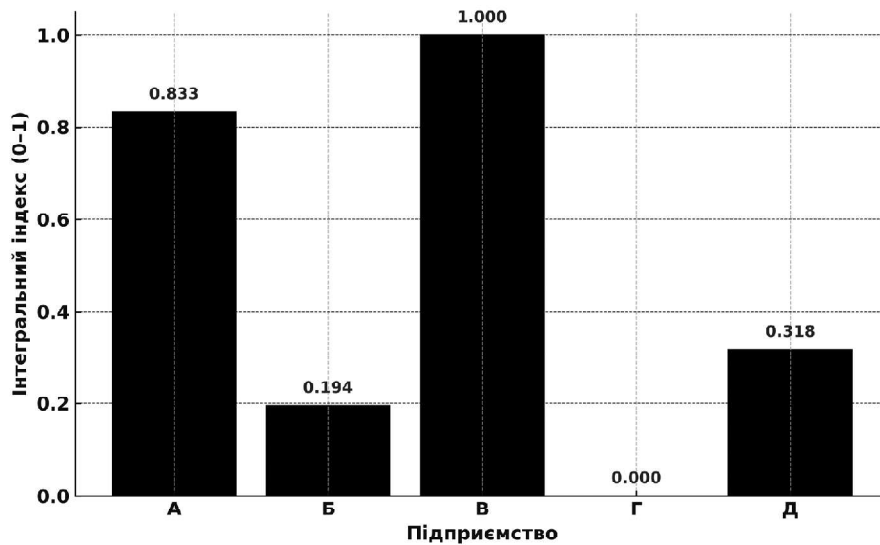

Рис. 1. Інтегральний рівень стійкого розвитку сільськогосподарських підприємств

4 етап — класифікація підприємств за рівнем стійкості: низький, середній, високий — за шкалою інтервалів.

Методика включає поетапну нормалізацію показників та інтегрування у єдиний індекс. До розрахунку включено такі показники: рентабельність (%), енергоємність (кВт/га), середня заробітна плата (грн). Для врахування впливу кожної складової використовуються вагові коефіцієнти: економічна — 0,4; екологічна — 0,3; соціальна — 0,3.

Інтерпретація інтегрального індексу:

0,00 — 0,33 — низький рівень стійкого розвитку;

0,34 — 0,66 — середній рівень;

0,67 — 1,00 — високий рівень стійкого розвитку.

Дана методика дозволяє виявити домінування економічної складової при нехтуванні екологічними критеріями; діагностувати підприємства зі слабким соціальним компонентом (низька зарплата, плінність кадрів); визначити потенціал для цільових управлінських впливів у межах компонентного розвитку. Інтегральна оцінка дає змогу сформувати рейтингову карту стійкості підприємств для моніторингу та підтримки стратегічного планування.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

У результаті проведеного дослідження обґрунтовано доцільність застосування комплексного підходу до оцінювання стійкого розвитку

сільськогосподарських підприємств, який базується на інтеграції економічної, екологічної та соціальної складових. Запропоновано методику, що включає нормалізацію ключових показників, застосування вагових коефіцієнтів та розрахунок інтегрального індексу для класифікації підприємств за рівнем стійкості.

Апробація цієї методики на умовних прикладах підприємств дозволила виявити відмінності між суб'єктами господарювання щодо рівня збалансованості розвитку, виявити структурні диспропорції та проблемні зони для подальшого управлінського впливу. Зокрема, спостерігається домінування економічної складової при одночасному ігноруванні екологічних і соціальних аспектів у частини підприємств. Застосування запропонованого підходу дає змогу здійснювати об'єктивну аналітичну оцінку рівня сталого розвитку підприємств, забезпечує інформаційну основу для ухвалення стратегічних рішень, спрямованих на посилення адаптивного потенціалу аграрного бізнесу в умовах нестабільного середовища.

Перспективними напрямками подальших наукових розвідок у цій сфері є: поглиблення складу індикаторів за рахунок інноваційних, ресурсних, кліматичних та інституційних показників; розробка моделей оцінювання стійкості для суб'єктів різних організаційно-правових форм; створення цифрових інструментів для моніторингу динаміки сталого розвитку в аграрному секторі; інтеграція результатів оцінки в систему регіонального управління розвитком сільських територій на засадах сталості.

Запропонована методика має потенціал до адаптації, практичного застосування в різних контекстах і створює підґрунтя для подальших міждисциплінарних досліджень у сфері управління розвитком аграрного виробництва.

Література:

1. Гаркавий В. Теоретичні основи розробки стратегії сталого розвитку сільського господарства. *International Science Journal of Management. Economics & Finance*. 2023. № 2 (4). С. 56—64.

2. Гуторов А. О. Методичні засади оцінювання рівня сталості розвитку аграрного сектора економіки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 12. С. 5—11.

3. Іванченко В. О., Шпикуляк О. Г. Стратегія та перспективи формування сталого розвитку підприємництва в сільському господарстві України. *Colloquiumjournal*. Warszawa, Polska. 2021. № 11 (98).

4. Кравченко С. А., Малік Л. М. Методи оцінки рівня розвитку суб'єктів аграрного підприємництва. *Економіка АПК*. 2021. № 11. С. 31—43. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202111031>

5. Лема О. І., Матковський О. А., Коваль О. Р., Сярий І. В. Сталий розвиток аграрних підприємств в Україні. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. 2023. № 2 (9). 289—296.

6. Латинін М., Харченко Т. Результативність функціонування фінансово-економічного механізму державного регулювання сталого розвитку аграрного сектору економіки України. *Науковий вісник: Державне управління*. 2021. № 3 (9). С. 68—86.

7. Михайленко О. Г. Сталий розвиток сільського господарства: теоретичні аспекти. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія "Світове господарство і міжнародні економічні відносини"*. 2015. Вип. 7. С. 48—57.

8. Радько В. І. Концептуальні підходи до діагностики стійкості сільськогосподарських підприємств-виробників молока. *Сталий розвиток економіки*. 2018. № 4 (41). С. 55—63.

9. Руденко М. В. Методичні підходи до оцінки впливу цифровізації на функціонування сільськогосподарських підприємств. *Науковий Вісник Одеського національного економічного університету*. 2021. № 7—8. С. 94—102.

10. Самойлик Ю. В. Особливості управління сталим розвитком сільськогосподарських

підприємств у глобальному середовищі. *Економіка і організація управління*. № 4 (24). 2016. С. 237—244.

References:

1. Harkavyj, V. (2023), "Theoretical foundations of developing a strategy for sustainable agricultural development", *International Science Journal of Management. Economics & Finance*, vol. 2 (4), pp. 56—64.

2. Hutorov, A. (2021), "Methodical bases for assessing the level of sustainability of the agrarian sector of economy", *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, vol. 12, pp. 5—11.

3. Ivanchenko, V.O. and Shpykuliak, O.H. (2021), "Strategy and prospects for the formation of sustainable entrepreneurship in Ukrainian agriculture", *Solloquiumjournal*. Warszawa, Polska, vol. 11 (98).

4. Kravchenko, S.A. and Malik, L.M. (2021), "Methods for assessing the development of subjects of agrarian entrepreneurship", *Ekonomika APK*, vol. 11, pp. 31—43. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202111031>

5. Lema, O.I. Matkovs'kyj, O.A. Koval', O.R. and Siaryj, I.V. (2023), "Sustainable development of agricultural enterprises in Ukraine", *Menedzhment ta pidpryemnytstvo v Ukraini: etapy stanovlennia i problemy rozvytku*, vol. 2 (9), pp. 289—296.

6. Latynin, M. and Kharchenko T. (2021), "Effectiveness of the functioning of the financial and economic mechanism of state regulation of sustainable development of the agricultural sector of the economy of Ukraine", *Naukovyj visnyk: Derzhavne upravlinnia*, vol. 3 (9), pp. 68—86.

7. Mykhajlenko, O.H. (2015), "Sustainable development of agriculture: theoretical aspects", *Visnyk Dnipropetrovs'koho universytetu. Seriya "Svitove gospodarstvo i mizhnarodni ekonomichni vidnosyny"*, vol. 7, pp. 48—57.

8. Rad'ko, V.I. (2018), "Conceptual approaches to diagnosing the sustainability of agricultural enterprises producing milk", *Stalyj rozvytok ekonomiky*, vol. 4 (41), pp. 55—63.

9. Rudenko, M.V. (2021), "Methodological approaches to assessing the impact of digitalization on the functioning of agricultural enterprises", *Naukovyj Visnyk Odes'koho natsional'noho ekonomichnoho universytetu*, vol. 7—8, pp. 94—102.

10. Samojlyk, Yu.V. (2016), "Features of managing the sustainable development of agricultural enterprises in a global environment", *Ekonomika i orhanizatsiia upravlinnia*, vol. 4 (24), pp. 237—244.

Стаття надійшла до редакції 08.04.225 р.